

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політичної соціології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

« 51 серпня 2021 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРАКТИКА ТА ТЕОРІЯ ГЕОПОЛІТИКИ

рівень вищої освіти магістерський
галузь знань **05** – Соціальні та поведінкові науки
спеціальність **054** – Соціологія
освітня програма **соціальні технології**
вид дисципліни за вибором
факультет **соціологічний**

2021 / 2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

«30» серпня 2020 року, №10

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Дублікаш Тетяна Миколаївна, к. соц. н., доцент кафедри політичної соціології,

Литовченко Артем Дмитрович, к. соц. н., доцент кафедри політичної соціології

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від «27» серпня 2021 року № 1

В.о. завідувача кафедри

 В'ячеслав НІКУЛІН

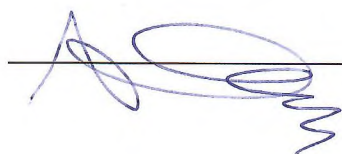
Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Соціальні технології»

Гарант освітньої програми

 Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету Протокол від «27» серпня 2021 року № 1

Голова науково-методичної комісії

 Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ Практика та теорія геополітики” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів денного і заочного відділення спеціальності «соціологія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – надання студентам систематизованих знань про сутність, методологію та найзначніші результати досліджень із геополітики.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- сформувати у студентів уявлення про різні підходи та школи в геополітиці
- надати різнобічне уявлення про можливості, обмеження та перспективи наукового розвитку геополітики
- розглянути соціологічну (розширену) версію геополітики та визначити перспективи її соціологічного використання
- навчити студентів засадам геополітичного аналізу;
- навчити студентів порівнювати дослідницькі стратегії та інтерпретації геополітичних процесів у різних підходах та концепціях;
- надати студентам орієнтири для критичного осмислення геополітики.

1.3. Кількість кредитів

для денної форми навчання – 4, 4 - (для заочного відділення)

1.4. Загальна кількість годин

Для денної форми навчання – 120, 4 - (для заочного відділення)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
6-й	6-й
Семестр	
11-й	11-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
90 год.	112 год.
Індивідуальні завдання	
-	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

1. Опанувати основні поняття й положення концепцій досліджуваної проблематики.
2. Вміти співставляти та порівнювати геополітичні характеристики різних держав.
3. Вміти визначати геополітичні фактори за різними теоріями та школами.
4. Навчитись аналізувати сучасні геополітичні тенденції та процеси у соціологічній логіці.

Компетентності та результати навчання курсу:

- ЗК 1 Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу
- ЗК 2 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях
- ЗК 4 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми
- ЗК 9 Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її гендерних, расових, вікових аспектів
- ЗК 10 Усвідомлення культурного розмаїття суспільств і викликів взаємодії в міжкультурному контексті
- ЗК 12 Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел
- ФК 1 Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації соціальних явищ і процесів
- ФК 2 Розуміння закономірностей взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот та суспільств
- ФК 4 Розуміння соціальних процесів, трендів, можливостей і викликів соціальних змін в Україні та світі
- ФК 5 Здатність зіставити методологію та результати різних соціологічних досліджень
- ФК 7 Здатність зіставити наявне знання з практичними викликами
- ФК 10 Здатність знайти соціальні дані у відкритому доступі, здійснити їх змістовне структурування й узагальнення
- ПРН 1 Давати визначення соціологічних понять і застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення практичних ситуацій
- ПРН 2 Визначати соціальні проблеми, їх можливі структурні та культурні чинники
- ПРН 4 Пояснювати епістемологічні виклики й евристичне значення основних соціологічних підходів та парадигм в історичній і сучасній перспективах
- ПРН 6 Пояснювати й застосовувати критерії науковості та об'єктивності досліджень

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Геополітика як наукова дисципліна: виникнення, розвиток, стан.

Тема 1. Геополітика. Гоекономіка. Геокультура. Геосвідомість?

Геополітика як філософія історії та інструмент політики. Географічний детермінізм, цивілізаційний підхід та військово-стратегічний підхід як джерела формування геополітики.

Тема 2. Геополітичний тезаурус та категоріальний апарат

Об'єкт та предмет геополітики як наукової дисципліни. Методи та функції геополітики. Основні категорії геополітики. Геополітичні епохи. Суб'єкти геополітичних відносин. Геополітична позиція. Геополітична взаємодія. Механізми контролю планетарного простору. Головні парадигми геополітики у ХХ ст.: національно-державницька, ідеологічна, цивілізаційна. Інформаційна парадигма ХХ-ХХІ ст.

Тема 3. Класичні школи геополітики

Органічна школа Ф. Ратцеля. Геополітична теорія Р. Челлена. Вчення про географічно-історичні осі Х. Макіндера. Теорія морської могутності А. Мехена. Континентальна теорія К. Хаусхофера. Французька геополітична школа. В. де ла Бланш, засновник антропологічної школи. Н. Спайкмен та категорія внутрішнього моря. К. Шмітт та концепція номосу. А. фон Тірпіц та колоніальна стратегія “мирної” боротьби. Російська школа геополітики.

Тема 4. Геополітичні фактори

Клімат та ландшафт як фактори геополітики. Демографічні, релігійні, ідеологічні, науково-технічні та інші фактори геополітичної взаємодії. Виклики міграції. Закони геополітики. Закон фундаментального дуалізму моря та суші. Закон посилення фактору простору в історії людства. Закон синтезу моря та суші. Роль систем комунікації у зв'язуванні фізичного та інформаційного просторів. Транспортна теорема. Теорема про природні кордони. Роль віртуальних мереж. Суша, море, повітря, космос, віртуальний простір — який з просторів доцільно опанувати у сучасну епоху у першу чергу? Поняття геополітичного потенціалу регіонів.

Тема 5. Сучасні геополітичні школи

Атлантизм та мондіалізм. Д. Мейнінг та культурно-функціональний аналіз. С. Коен та геополітичні складові поділу Землі. Г. Кісінджер: аерократія та ефірократія. Цивілізаційний неонатлантизм С. Хантігтона. Велика шахова дошка З. Бжезинського. Ж. Атталі: геоекономіка та ера грошей. К. Санторо та ідея планетарної держави. Геополітика та глобалізація. Соціологічні концепції глобалізації (Е. Гіденс, У. Бек) та її альтернативи (І. Валерстайн) в інструментарії геополітики.

Розділ 2. Практична геополітика: соціологічний вимір.

Тема 6. Геополітичні актори Північної Америки

США як ведучий геополітичний актор сучасного світу: становлення, сучасність, перспективи. Геополітичний потенціал Канади та фактори його актуалізації. Соціальні фактори геополітичної залежності Мексики.

Тема 7. Геополітичні актори Європи

Механізми формування державоцентристської моделі міжнародних відносин у Європі у ХІ-ХVІІ ст. Механізми формування монополій та боротьба за гегемонію у сучасну епоху. Морські та сухопутні держави на початку ХХІ сторіччя — боротьба за протоки та канали. Велика Британія як геополітичний унікум. Геополітичне сьогодення та перспективи Європейського Союзу та його найвизначніших членів. Геополітичні регіони Європи. Особливості геополітичної ролі країн Східної Європи.

Тема 8. Геополітичні актори Азії

Китай як головний претендент на геополітичне майбутнє. Геополітична характеристика Японії. Геополітична характеристика Південної та Північної Кореї. Індія як геополітичний

актор. Іран як геополітичний актор. Ізраїль та його геополітичні претензії. Геополітичний статус Туреччини. Геополітичні характеристики арабських держав. Островні держави Азії та їхнє геополітичне значення.

Тема 9. Пострадянський простір у геополітичному розгляді

Геополітичний аналіз СРСР. Геополітичний фундамент радянських республік на момент розпаду СРСР. Геополітичні особливості країн Балтії. Кавказькі республіки та їхнє геополітичне значення. Азіатські пострадянські країни: геополітичні перспективи. Геополітичний аналіз України, Білорусі, Росії, Молдови.

Тема 10. Африка в геополітичному розрізі

Геополітичні лідери та геополітичні аутсайтери Африканського континенту. Африка як геополітичний інструмент Європи. Геополітичні перспективи африканських країн.

Тема 11. Освоєння та боротьба за домінування у нових просторах ХХІ ст.

Космічні програми та боротьба за домінування у космосі. Освоєння Арктики. Головні гравці та їхні стратегії.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		о	л	п	лаб.	інд.		с. р.	о	л	п	лаб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Геополітика як наукова дисципліна: виникнення, розвиток, стан.												
Тема 1. Геополітика. Геоэкономика. Геокультура. Геосвідомість?	5	1				4						
Тема 2. Геополітичний тезаурус та категоріальний апарат	9	1	1			5	11	1				10
Тема 3. Класичні школи геополітики	16	2	4			10	16	1				10
Тема 4. Геополітичні фактори	15	2	1			12	11	1				10
Тема 5. Сучасні геополітичні школи	17	2	4			11	16	1				10
Разом за розділом 1	64	10	10			44	44	4				40
Розділ 2. Практична геополітика: соціологічний вимір												
Тема 6. Геополітичні актори Північної Америки	8	1	1			6	11	1				10
Тема 7. Геополітичні актори Європи	11	2	1			8	16	1				15
Тема 8. Геополітичні актори Азії	11	1	1			9	16		1			15
Тема 9. Пострадянський	11	1	1			9	11		1			10

простір у геополітичному розгляді												
Тема 10. Африка в геополітичному розрізі	10	1	1			8	10					10
Тема 11. Освоєння та боротьба за домінування у нових просторах XXI ст	7	1				6	12					12
Разом за розділом 2	62	8	8			46	76	2	2			72
Усього годин	120	16	14			90	120	6	2			112

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Розділ 1. Геополітика як наукова дисципліна: виникнення, розвиток, стан.			
			-
1	Тема 2. Геополітичний тезаурус та категоріальний апарат	1	
2	Тема 3. Класичні школи геополітики	4	
3	Тема 4. Геополітичні фактори	1	
4	Тема 5. Сучасні геополітичні школи	4	
	Разом за розділом 1	10	
Розділ 2. Практична геополітика: соціологічний вимір			
5	Тема 6. Геополітичні актори Північної Америки	2	
6	Тема 7. Геополітичні актори Європи	1	
7	Тема 8. Геополітичні актори Азії	2	
8	Тема 9. Пострадянський простір у геополітичному розгляді	2	
9	Тема 10. Африка в геополітичному розрізі	1	
	Разом за розділом 2	8	
	Усього годин	18	

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	<i>Підготування реферату на тему «Соціологічні перспективи геополітики»</i>	10	
2	<i>Підготування кейсів «Боротьба за гегемонію в сучасну епоху та в епоху середньовіччя.»</i>	8	
3	<i>Підготування записки «Статус «Середземного моря» у сучасну епоху/ Середземномор'є індустріальної</i>	8	

	цивілізації.»		
4	Складання геополітичної хронології «Боротьба за Атлантику та Тихий океан.»	8	
5	Написання есе Віртуальна держава як можлива форма організації суспільного життя у майбутньому.	8	
6	Підготування відповіді на питання Чи загрожує Європі велике переселення народів у XXI сторіччі?	8	
7	Написання аналітичної записки Геополітичний аналіз країн Латинської Америки	8	
8	Підготування доповіді Австралія в геополітичному розгляді	8	
9	Підготування доповіді Азія в геополітичному розгляді	8	
10	Підготування доповіді із порівняння кейсів за власним вибором	10	
	Разом	84	

6. Індивідуальні завдання

Аналітична робота за темою: “Стратегії освоєння космічного простору у XXI ст.” або “Стратегії конкуренції за Арктику у XXI ст.” або “Боротьба за Африку у XXI ст.” або інше.

7. Методи навчання

Лекції, презентації, групові дискусії, критичний аналіз наукової літератури, групові та індивідуальні творчі завдання, практичні науково-дослідні завдання

8. Методи контролю

2 Контрольні роботи (по 2 відкритих питання). Робота на семінарських заняттях (доповіді, відповіді, питання, робота в групах). Письмовий іспит (відкриті питання).

Контрольна робота 1. Питання (приклад):

Боротьба за гегемонію в сучасну епоху та в епоху середньовіччя.

Статус «Середземного моря» у сучасну епоху/ Середземномор'є індустріальної цивілізації.

Боротьба за Атлантику та Тихий океан.

Віртуальна держава як можлива форма організації суспільного життя у майбутньому.

Чи загрожує Європі велике переселення народів у XXI сторіччі?

Контрольна робота 2. Питання (приклад):

Охарактеризувати країну з переліку як геополітичного актора (США, Велика Британія, Канада, Китай, Росія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Індія, Японія, Іран, Саудовська Аравія, Південно-Африканська Республіка, Бразилія, Аргентина, Куба, Австралія, Італія, Іспанія, Португалія, Греція).

Принципові відмінності класичних та сучасних теорій геополітики.

Особливості геополітики в глобалізаційну епоху

Трансформація геополітики як дисципліни під впливом теорій глобалізації

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота										Контроль на навчальни м планом	Контроль на навчальни м планом	Іспит	Сума	
Для денного відділення														
Розділ 1					Розділ 2						10	10	40	100
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т10	Т11				
	5	5	5	5	2	3	3	5	2	5				
20					20									
Для заочного відділення														

Т1, Т2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Питання до іспиту «Соціальні основи геополітики»

1. Поняття «геополітики» та його соціологічні перспективи
2. Геополітика як філософія історії та інструмент політики.
3. Географічний детермінізм як фундамент геополітики
4. Цивілізаційний підхід як один з витоків геополітики
5. Військово-стратегічний підхід як один з витоків геополітики
6. Гносеологічні передумови виникнення й становлення геополітики
7. Геополітика як окрема дисципліна: об'єкт, предмет, методи, функції
8. Геополітика як окрема дисципліна: основні категорії
9. Геополітичні епохи.
10. Суб'єкти геополітичних відносин.
11. Поняття геополітичної позиції та геополітичної взаємодії.
12. Таласократія vs теллутократія: головна дилема геополітики
13. Класичні теорії геополітики: загальна характеристика
14. Основні парадигми геополітики у XX ст.
15. Інформаційна парадигма в геополітиці.
16. Органічна школа Ф. Ратцеля
17. Геополітична теорія Р. Челлена
18. Вчення про географічно-історичні осі Х. Макіндера
19. Теорія морської могутності А. Мехена
20. Континентальна теорія К. Хаусхофера

21. В. де ла Бланш, засновник антропологічної школи
22. Н. Спайкмен та категорія внутрішнього моря
23. К. Шмітт та концепція номосу
24. А. фон Тірпіц та колоніальна стратегія “мирної” боротьби
25. Клімат та ландшафт як фактори геополітики
26. Демографічні, релігійні, ідеологічні, науково-технічні та інші фактори геополітичної взаємодії.
27. Закон фундаментального дуалізму моря та суші.
28. Закон синтезу моря та суші.
29. Роль систем комунікації у зв'язуванні фізичного та інформаційного просторів.
30. Транспортна теорема.
31. Роль віртуальних мереж в геополітичних відносинах.
32. Механізми формування державоцентристської моделі міжнародних відносин.
33. Механізми формування монополій та боротьба за гегемонію у сучасну епоху.
34. Морські та сухопутні держави на початку ХХІ сторіччя — боротьба за протоки та канали.
35. Поняття геополітичного потенціалу регіонів.
36. Транспортна теорема
37. Теорема про природні кордони
38. Сучасна геополітика: загальна характеристика
39. Атлантизм та мондіалізм
40. Євразійський підхід в геополітиці
41. Д. Мейніг та культурно-функціональний аналіз
42. С. Коен та геополітичні складові поділу Землі
43. Г. Кісінджер: аерократія та ефірократія
44. Цивілізаційний неоатлантизм С. Хантігтона
45. Велика шахова дошка З. Бжезинського
46. Ж. Атталі: геоекономіка та ера грошей
47. К. Санторо та ідея планетарної держави
48. Геополітика та глобалізація
49. Охарактеризувати країну з переліку як геополітичного актора. Перелік: США, Велика Британія, Канада, Китай, Росія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Індія, Японія, Іран, Саудовська Аравія, Південно-Африканська Республіка, Бразилія, Аргентина, Куба, Австралія, Італія, Іспанія, Португалія, Греція.

10. Основна література

1. Бабаян Д. Геополитика Китая на современном этапе: некоторые направления и формы. – Ереван: Де-Факто, 2010.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. – М.: Прогресс-Традиция, 2000
3. Бжезинський Збігнев. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. / З англ. перекл. Олена Фешовець. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. Бжезинський З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М.:Международные отношения, 2007.
4. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV–XVIII вв.: В 3 т. М.: Весь мир, 2007.
5. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология ХХІ в. М.: Логос, 2003.
6. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не меняется? // Социологические исследования. – 1991. – №1. – С.8-22
7. Вандам Е.А. Геополитика и геостратегия. М.: Кучково поле, 2009 г.
8. Гаджиев К.С. Геополитика Кавказа. М.: Международные отношения, 2003.

9. Гарт Б.Л. Стратегия непрямых действий. М.: Эксмо, 2008.
10. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. / А. Г. Гольцов – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 416 с.
11. Дерябин Ю.С. Антюшина Н.М. Северная Европа. Регион нового развития. М.: Весь Мир, 2008.
12. Дністрянський М. С. Геополітика: навчальний посібник / М. С. Дністрянський – Львів: ЛНУ, 2011. – 436 с
13. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник. / М. С. Дністрянський – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344
14. Замятин Д.Н. Власть пространства и пространство власти: Географические образы в политике и международных отношениях. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004.
15. Кефели И.Ф. Философия геополитики. СПб.: Петрополис, 2007.
16. Крисаченко В. Геополітика // Науковий інструментарій українознавця. Довідник — К.: ННДІУВІ, 2012.
17. Пирожник И.И. Геополитика в современном мире. М.: ТетраСистемс, 2008.
18. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1996. – 312 с.

Допоміжна література

1. Агитон К. Альтернативный глобализм. Новые мировые движения протеста. – М., 2014.
2. Аникин А.В. Мальтус и мальтузианство/ Аникин А.В. // Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1975. – С. 266-274.
3. Антонян Ю.М. Этнорелигиозные конфликты: проблемы, решения: учеб. пособие. – М.: Щит-М, 2004. – 367с.
4. Арбеніна В.Л. Етносоціологія. Навч. посібник. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. – 316 с.
5. Арутюнов В. Х. Філософія глобальних проблем сучасності : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. Х. Арутюнов, В. М. Свінцицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 90 с.
6. Бадью А. Апостол Павел: обоснование универсализма / Ален Бадью ; пер. с фр. О. Головой. – Москва–Санкт-Петербург: Московский философский фонд; Университетская книга. – 1999. – 95 с.
7. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь мир», 2004. – 188 с.
8. Бауман З. Текущая современность / З. Бауман. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 240 с.
9. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / У. Бек ; пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника. – М. : Прогресс-Традиция, Территория будущего, 2007. – 464 с.
10. Бек У. Космополитическое мировоззрение / У. Бек ; пер. с нем. – М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2008. – 336 с.
11. Бек У. Что такое глобализация?: Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек ; пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 303 с.
12. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М., 1998.
13. Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство. – М., 2004.
14. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр ; пер. с фр. Е. А. Самарской. – М. : Республика, Культурная революция, 2006. – 269 с.
15. Бодрийяр Ж. Система вещей / Ж. Бодрийяр. – М. : Рудомино, 1995. – 198 с.
16. Бондаренко В. Міжконфесійний конфлікт в Україні: витоки, стан і шляхи подолання // Людина і світ. – 1991. – №3. – С. 2-10.

17. Бредникова О., Паченков О. «Этническое предпринимательство» мигрантов и мифы мультикультурализма // Мультикультурализм и трансформация постсоветских обществ. – М.: Институт этнологии и антропологии РАН, 2009.
18. Бунаков М. Ю. Национализм и национальная идентичность в условиях глобализации [Электронный ресурс] / М. Ю. Бунаков. – Режим доступа: www.orenburg.ru/culture/credo09_2006.
19. Бурдые П. Практический смысл / П. Бурдые ; под ред. Н. А. Шматко ; пер. с фр. – СПб. : Алетей, М. : Ин-т экспериментальной социологии, 2001. – Сер. Университетская библиотека. – 562 с.
20. Буш Дж., Скоукрофт Б. Мир стал другим. Пер. С англ. – М. : Международные отношения, 2004. – 504 с.
21. Бхабха Х. Местонахождение культуры / Х. Бхабха // Журнал исследований восточноевропейского пограничья «Перекрестки». – Минск: Европейский гуманитарный университет, 2005. – № 3–4. – С. 161–191.
22. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн ; пер. с англ. – СПб. : Университетская книга, 2009. – 416 с.
23. Валлерстайн И. Европейский универсализм: риторика власти / И. Валлерстайн // Прогнозис. – 2008. – № 2 (14). – С.3–56.
24. Валлерстайн И. Исторический капитализм. Капиталистическая цивилизация. — М.: Товарищество научных изданий КМК, 2008. — 176 с.
25. Валлерстайн И. Мирсистемный анализ: введение / Иммануил Валерстайн ; пер. с англ. Н. Тюкиной. – М. : Территория будущего, 2006. – 248 с. – (Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского»)
26. Вальденфельс Б. Между культур / Б. Вальденфельс // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anthropology.runet.ru/old/6/wald.htm>
27. Вальденфельс Б. Своя культура и чужая культура. Парадокс науки о «Чужом» / Б. Вальденфельс ; пер. с нем. // Логос. Философско-литературный журнал. – 1995. – № 6. – М. : Гнозис, 1994. – С. 77–79.
28. Василенко И. А. Геополитика современного мира. – М.: Гардарики, 2007. – 317 с.
29. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Юрген Габермас ; пер. з нім В. М. Купліна. – К. : Дух і Літера, 2011. – 280 с. – (Серія «Сучасна гуманітарна бібліотека»)
30. Гаврилишин Б. Дороговказ в майбутнє. До ефективних суспільств. Доповідь Римському клубові / Б. Гаврилишин ; пер. з англ. – К. : Основи, 1993. – 235 с.
31. Гаджиев К. С. Геополитика: учебник для бакалавров / К. С. Гаджиев. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2013. – 479 с.
32. Гантігтон С. Зіткнення цивілізації? / С. Гантігтон // Філософ. і соціолог. думка. – 1996. – № 1 – 2. – С. 11–24.
33. Геополитика террора. Геополитические последствия террористических актов в США 11 сентября 2001 года. – М., 2001.
34. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика / М. Геффернен / [Пер. з англ.]. – К. : Дух і літера, 2011. – 464 с.
35. Гидденс Э. Ускользящий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь. – М., 2004.
36. Гіденс Е. Нестримний світ. Як глобалізація перетворює наше життя / Ентоні Гіденс ; пер. з англ. Н. Поліщук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 100 с. – (Сучасна гуманітарна бібліотека).
37. Глобализация и идентичность: Хрестоматия / сост., авт. предисл. Т. С. Воропай ; отв. за вып. В. Михайлов. – Х. : Эксклюзив, 2007. – 459 с.
38. Глобализация: синергетический подход / под общ. ред. В. К. Егорова. – М. : Изд-во РАГС, 2009. – 472 с.
39. Глобализация: человеческое измерение. – М., 2009.
40. Глобальные проблемы человечества. – М. : Изд-во МГУ, 2006. – 264 с.
41. Голиков А.П. та ін. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник / А.П. Голиков, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: Либідь, 1996. – С.309-304.
42. Государства и религии в Европейском Союзе (опыт государственно-конфессиональных отношений) / сост. Г. Робберс; под ред. М. А. Воскресенского [и др.]. – М.: Ин-т Европы РАН, 2009. – 722с.
43. Гумбрехт Х. У. Производство присутствия: Чего не может передать значение / Ханс Ульрих Гумбрехт ; пер. с англ. С.Зенкина. – М. : НЛЮ, 2006. – 184 с.

44. Гумилёв Л. *Passionarium. Теория пассионарности и этногенеза. Этногенез и биосфера земли. Конец и вновь начало* // Лев Николаевич Гумилёв. – М. : АСТ, 2016. – 936 с.
45. Дашевська О. В. Геополітичний статус держави: сутність, фактори та функції / О. В. Дашевська // *Грані*. – 2015. – № 9 (125). – С. 33–37.
46. Де-Вос, Дж. Этнический плюрализм: конфликт и адаптация // *Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология*. – М.: Смысл, 2001.
47. Денчев К. *Феномен антиглобализма: учеб. пособие для вузов*. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005.
48. Дракер П. *Посткапиталистическое общество [Электронный ресурс]* / П. Дракер. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vsntu/2008_2009/86-87
49. *Експерти про нетрадиційні релігії і міжрелігійні конфлікти* // *Людина і світ*. – 1999. – № 6. – С. 28.
50. *Есть ли будущее у капитализма?* / И.Валлерстайн, Р.Коллинз, М.Манн, Г.Дерлугьян, К.Калхун [Текст] / Перевод с англ. под ред. Г.Дерлугьяна. – М.: Издательство Института Гайдара, 2015. – 320 с.
51. *Європейська та українська культура в нарисах : навчальний посібник* / за ред. І. З. Цехмістро, В. І. Штанько, В. С. Старовойт, В. М. Леонтьєвої. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 320 с.
52. Жижек С. *Дражливий суб'єкт: відсутній центр політичної онтології* / Славой Жижек ; пер. з англ. Р. Й. Димерець. – К. : ППС, 2008. – 510 с. – («Сучасна гуманітарна бібліотека»).
53. Жижек С. *Устройство разрыва. Параллаксное видение* / С. Жижек ; пер. с англ. – М. : Изд-во «Европа», 2008. – 516 с.
54. Зенгер Х. *Стратегемы. О китайском искусстве жить и выжить. Знаменитые 36 стратегем за три тысячелетия*. – В 2-х томах. – М. : 2005.
55. Зюнова Т. В. *Дипломатия: модели, формы, методы: Учебник для вузов* / Т. В. Зюнова. – М.: Аспект Пресс, 2013. – 348 с.
56. Иванов С.В. *Снижение рождаемости в странах Юга: политика вокруг политики* / С.В. Иванов // *Экономический журнал ВШЭ*. – 2011. – №4. – С. 565-582.
57. Иванов В.Н., Иванов А.В., Доронин А.О. *Управленческая парадигма XXI века*. – М., 2009.
58. Иноземцев В.Л. *Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы*. – М., 2000.
59. Капица С.П. *Демографическая революция и будущее человечества* / С.П. Капица // *В мире науки*. – 2004. – № 4. – С. 82-91.
60. Капица С. *Мои воспоминания* : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://profilib.com/chtenie/29761/sergey-kapitsa-moi-vozpominaniya-43.php>.
61. Кара-Мурза С. Г. *Манипуляция сознанием*. – М. : ЭКСМО, 2003. – 832с.
62. Кастельс М. *Информационная эпоха: экономика, общество, культура* / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
63. Кеннеди Пол. *Вступая в XXI век*. – М., 1997.
64. Киссинджер Г. *Дипломатия*. Пер. с англ. В. В. Львова / Послесловие Г. А. Арбатова. – М. : Радомир, 1997. – 848 с.
65. Кожушко Евгений. *Современный терроризм: анализ основных направлений*. – Минск, 2000.
66. Кокошин А.А. *Заметки о проблеме ядерного терроризма в современной мировой политике*. – М.: УРСС, 2004.
67. Кокошин А.А. *Стратегическое управление: теория, исторический опыт, сравнительный анализ, задачи для России*. – М., 2003.
68. *Конфликты на Востоке. Этнические и конфессиональные. Учебное пособие для студентов вузов*. / Под ред. Воскресенского А.Д. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
69. Косуха П. *3 церковних фронтів – на поле християнської благодаті* // *Віче* – 1993. – № 1 (10). – С. 124.
70. Кукатас Ч. *Теоретические основы мультикультурализма* / Ч. Кукатас. – [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://dialogs.org.ua/ua/issue_full.php?m_id=10927.
71. Кузнецов И.М. *Адаптационные возможности и сетевые связи мигрантских этнических меньшинств* / И.М. Кузнецов, В.И. Мукомель. – М.: Институт социологии РАН, 2005.
72. Лапкин В.В., Пантин В.И. *Геоэкономическая политика и глобальная политическая история*. – М.: «Олита», 2004.
73. Лебедева Н. М., Татарко А. Н. *Ценности культуры и развитие общества*. - М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2007.

74. Леонидов Ф. Введение в вероучения народов мира : справ. Пособие. – М. : Флинта, 2007. – 128с.
75. Ліотар Ж. Ф. Ситуація постмодерну / Ж. Ф. Ліотар // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – № 5–6. – С. 16–42.
76. LITVIN, L. A.. Сучасні геополітичні концепції: висновки для України.. **Політичне життя**, [S.l.], n. 4, p. 109-115, dec. 2019.
77. Мазуренко І. М. Геополітичні характеристики як форма реалізації геополітики //Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. - № 2(66), 2019
78. Международный терроризм: внутренняя структура понятия и его роль в политическом дискурсе / Под ред. Л.Е. Бляхера. – Хабаровск. 2005.
79. Михайлов С.В. Европа: от временных иностранных рабочих к новым этническим меньшинствам / С.В. Михайлов // Полития.ги. – 2005. – № 1.
80. Многоликая глокализация / Под ред.. П.Бергера и С.Хантингтона; Пер. с англ. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 379 с.
81. Новиченко М. Міжконфесійні конфлікти // Людина і світ. – 1995. – № 9. – С. 17-18.
82. Пластун В.Н. Эволюция деятельности экстремистских организаций в странах Востока. – Новосибирск. 2009.
83. Поспеловский Д.В. Тоталитаризм и вероисповедание: научное издание М. : Изд. Библейс.-богосл. ин-та св. апостола Андрея, 2003. – 655с.
84. Рансьер Ж. Разделяя чувственное / Жак Рансьер ; пер. з фр. В. Лапицкий, А. Шестаков. – Санкт-Петербург: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2007. – 264 с.
85. Ревина Е. В. Мультикультурный город: этническое измерение. - Ростов н/Д: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2008.
86. Религия и конфликт / Под ред. А. Малашенко, С. Филатова. – М. : РОССПЭН, Моск. Центр Карнеги, 2007. – 288с.
87. Рікер П. Сам як інший / П. Рікер ; пер. з фр. – К. : Дух і Літера, 2000. – 458 с.
88. Рікер П. Идеология та утопія / Поль Рікер ; пер. з англ. – К. : Дух і Літера, 2005. – 386 с.
89. Романе Й. Геополитика хаоса. – М., 2001.
90. Русанова М. Класична геополітика як наука, що сприяє створенню імперій: критичний зсув у дослідницькій парадигмі геополітики / Марина Русанова // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 74. – С. 400–402.
91. Рязанцев С.В. Этническое предпринимательство как форма адаптации мигрантов / С. В. Рязанцев // Общественные науки и современность. – 2000. – №5.
92. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Едвард Саїд; пер. з англ. К. Ботанова, Т. Цимбал, Н. Гхазалі, Т. Марценюк. – К. : Критика, 2007. – 608 с.
93. Саїд Е. Орієнталізм / Едвард Саїд ; пер. з англ. В. Шовкун. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 511 с.
94. Современные международные отношения: Учебник / под ред. А. В. Торкунова, А.В. Мальгина. – М. : Аспект Пресс, 2012. – 688 с.
95. Соколов К. Б. Национальная идентичность в контексте системного подхода // Системные исследования культуры. - СПб.: Алетейя, 2009.
96. Ставицький А. Вплив сучасних геополітичних викликів на економічну безпеку держави / А. Ставицький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2018. – № 4 (199). – С. 45–55.
97. Стиглиц Дж. Многообразные инструменты, шире цели: движение к пост-Вашингтонскому консенсусу [Электронный ресурс] / Дж. Стиглиц // Вопросы экономики. – 1998. – № 8. – Режим доступа : [//www.r-reforms.ru/cons.htm](http://www.r-reforms.ru/cons.htm).
98. Сусоколов А.А. Культура и обмен. Введение в экономическую антропологию. – М.: SPSL-Русская панорама, 2006.
99. Тайлор Ч. Мультикультуралізм і «політика визнання» / Ч. Тайлор (Чарльз Тейлор) / пер. з англ. – К. : Альтерпрес, 2004. – 172 с.
100. Тейлор Ч. Етика автентичності / Чарльз Тейлор. – К. : Дух і літера, 2009. – 128 с.
101. Титар О. В. Глобалізація і українські культурні ідентичності: глобальний диктат візуального / О. В. Титар // Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць. – Х. : ХАІ, 2012. – № 3. – С. 64–70.

102. Титар О. В. Глобалізація та українські культурні ідентичності: поліцентризм, тотальність, холистичність / О. В. Титар // Вісник Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер. : Теорія культури і філософія науки. – Х., 2013. – № 1099 – II. – С. 252–257.
103. Титар О. В. Концепт «глобалізація» у контексті національних і регіональних культур: Слобожанщина в глобалізованому світі / О. В. Титар // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Вісник Дніпропетровського університету. Науковий журнал. – Дніпропетровськ, 2014. – Вип. 8. – С. 132–136.
104. Титарь Е. В. Субъективность, идентичность и формы глобализированной культуры: проблемы типологии культуры / Е. В. Титарь // Yearbook of Eastern European Studies (Польша). – 2014. – №3. – С. 41–52.
105. Тишков В. А. Реквием по этносу: Исследования по социально-культурной антропологии. – М.: Наука, 2003.
106. Толерантность / Под ред. М. П. Мчедлова. – М. : Республика, 2004. – 416с.
107. Тоффлер Э. Третья волна. – М., 2009.
108. Тоффлер Э. Шок будущего. – М., 2001.
109. Українці, діаспора і державний лобізм // Інтернет видання українців Америки «Нова Хвиля». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newwave4.org/merediany/125-ukrayinci-diaspora-i-derzhavnijj-lobizm.html>.
110. Уткин А.И. Глобализация: процесс осмысления. – М., 2001.
111. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века. – М., 2001.
112. Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / М. Фуко; под общей ред. В. П. Визгина и Б. М. Скуратова ; пер. с фр. С. Ч. Офертаса. – М. : Праксис, 2009. – 384 с. – (Серия «Новая наука и этика»).
113. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее. Пер. с англ. М.: АСТ, 2004. – 349с.
114. Фуко М.. Нужно защищать общество / Foucault M. Il faut defendre la societe: Cours au College de France, 1976 / М. Фуко ; пер. с фр. Е. А. Самарской. – СПб. : Наука, 2005. – 312 с.
115. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Юрген Хабермас ; пер. з нім. М. В. Беляев, К. В. Костин, Е. Л. Петренко та ін. – М. : Весь Мир, 2008. – 416 с.
116. Хаусхофер К. О геополитике. – М., 2001.
117. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М. , 2003.
118. Хардт М. Империя / Майкл Хардт, Антонио Негри ; пер. с англ. за ред. Г. В. Каменской, М. С. Фетистова. – М. : Праксис, 2004. – 440 с.
119. Хардт М. Множество: война и демократия в эпоху империи / Майкл Хардт, Антонио Негри ; пер. с англ. за ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Культурная революция, 2006. – 559 с.
120. Хаттон У. Мир, в котором мы живем / Пер. с англ. – М.: Ладомир, 2004. – 556 с.
121. Хелд Д., Гольдблатт Д., Макгрю Э., Перратон Дж. Глобальные трансформации. – М., 2004.
122. SHVED, V.. Сучасна геополітика Близького Сходу у контексті змін світового порядку.. Історичні і політологічні дослідження, [S.l.], n. 1(64), p. 55-59, apr. 2019.
123. Шрадер Х. Экономическая антропология. – СПб., 1999.
124. Щербланова В.В. Источники и социальные последствия современного терроризма. – Саратов: Науч. кн., 2006. – 185 с.
125. Эко У. Поиски совершенного языка в европейской культуре / У. Эко ; пер. с итал. и примечания А. Миролюбовой. – Серия «Становление Европы». – СПб. : Александрия, 2007. – 423 с.
126. Элиаде М. История веры и религиозных идей: от Гаутамы Будды до триумфа христианства. – М.: Академический проект, 2014. – 496 с.
127. Этническая мобилизация и межэтническая интеграция. - М.: Институт этнологии и антропологии РАН, 1995.
128. Этничность и религия в современном конфликте/ Под ред. Тишкова В.А., Шнирельмана В.А. – М. :Наука, – 2012. – 656с.
129. Alterman, J. B. (2018) The Implications of the U.S. Withdrawal from Syria. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2018. December, 19. URL: <https://www.csis.org/analysis/implications-us-withdrawal-syria>
130. Ashmawy M. S. Islam and the political order. – Washington : The Council for Research in Values and Philosophy, 1994 . – 116 p.
131. Bauman Z. Globalization / Z. Bauman. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 199 p.

132. Bongaarts J. The Role of Family Planning Programmes in Contemporary Fertility Transitions // The Continuing Demographic Transition / G.W. Jones (ed.) Oxford: Clarendon Press, 1997. P. 422-444.
133. British cultural identities / ed. Storry M., Childs P. – London: Routledge, 1997. – 350 p.
134. Connor S. Postmodernist Culture / S. Connor. – Oxford UP : Blackwell, 1996. – 304 p.
135. Food and Agriculture Organization : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org>.
136. Hopkins A. G. Globalization in World History / ed. by Antony Hopkins. – New York: New York City, 2003. – 263 p.
137. Kepel G. Jihad: the trail of political islam; Transl.by Anthony F. Roberts . – Cambridge : Belknap, 2009 . – 454 p.
138. Munich Security Report 2019. The Great Puzzle: Who Will Pick Up the Pieces? Munich Security Conference. Munich, 2019.
139. Said E. W. Orientalism: Western conceptions of the Orient / Edward W. Said. – New York: Pantheon Books, 1978. – 328 p.
140. Singh, M. (2018) United States, Saudi Arabia and The Middle East in the PostKhashoggi Era / War On The Rocks, 2018, December, 10. URL: <https://warontherocks.com/2018/12/the-united-states-saudi-arabia-and-the-middle-east-in-the-post-khashoggi-era/>
141. Spivak G. Ch. Can the subaltern Speak? / Gayatri Chakravorty Spivak // Marxism and the Interpretation of Culture / ed. by Nelson Cary, Grossberg Lawrence. – Chicago: Illinois University Press, London: Macmilian, 1988. – 314 p.
142. Taylor Ch. The Ethics of Authenticity / Ch. Taylor. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1991. – 118 p.
143. Taylor Ch. The sources of the self: The making of the modern identity / Ch. Taylor. – Cambridge, Massachusetts and London, England, 1989. – 680 p.
144. The New Geopolitics Of The Middle East: America's Role In A Changing Region. A Brookings Interview / Policy. Brookings. Washington, 2019. 35 p.
145. Wallerstein I.M. Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World – System/I.M.Wallerstein. –Cambridge, England: Cambridge University Press, 2001
146. Weinberg L. Global terrorism: a beginner's guide. – Oxford : Oneworld, 2005. – 182 p.
World Population Prospects, the 2010 Revision on-line database. N.Y.: United Nations, 2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_indicators.htm

Інформаційні ресурси

- Журнал геополітичної аналітики «Бінтел»
<https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/zhurnal-bintel-2019-2/>
- Збірник наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність»
<http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/issue/archive>
- Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «БОРИСФЕН ІНТЕЛ»
<http://bintel.com.ua/uk/page/about/>
- Сучасні геополітичні теорії та школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://studies.in.ua/ru/geopolitika-seminary/1287-suchasn-geopoltichn-teoryi-ta-shkoli.html>
- The Global Risks Report 2018 13th Edition [Електронний ресурс] – Режим доступу :
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf